

**CENTRE DE FORMENTERA:
ELS INICIS EN QÜESTIÓ DE DEPENDÈNCIA**

Centre de Formentera: els inicis en qüestió de dependència

Carmel Redondo i Ferrer
Marta Uriarte Ituiño
Aroa López Fernández

Resum

Fins ara l'atenció i els serveis socio-sanitaris específics per a la tercera edat i els malalts crònics han estat gairebé inexistents a Formentera; el tipus d'assistència que s'ha donat ha estat majoritàriament d'ajuda o de suport mitjançant el curador informal. És un fet que els trets particulars que presenta Formentera plantegen unes necessitats especials; així, cal un esforç per aconseguir una equiparació en les prestacions i els serveis existents a la resta d'illes. La construcció d'un centre de dia suposa un pas important per superar aquesta mancança de recursos, i alhora és un projecte necessari i esperat a l'illa.

Segons les dades demogràfiques, la de Formentera serà una població envellida; aquest centre garantirà a la població una millor qualitat d'atenció i de vida, donant resposta i cobertura a les necessitats de les persones dependents, amb serveis que, d'altra banda, són de primera necessitat.

Aquest projecte suposa un repte tant institucional com professional. Les característiques de Formentera fan que el centre estigui plantejat per donar assistència als tres col·lectius més vulnerables i desprotegits: persones grans dependents, persones amb algun tipus de discapacitat i persones amb malaltia mental; d'aquesta manera ens trobam davant tres centres dins una mateixa instal·lació. Així, el Programa Bàsic del Centre s'inscriu dins una estratègia institucional dirigida a oferir un marc terapèutic que faciliti confiança i seguretat a l'usuari i que mitjançant el suport i l'ensenyament permeti treballar les capacitats conservades, millorant l'autonomia i alentint el procés de dependència. Cal destacar la novetat del recurs per als habitants de Formentera, juntament amb un factor cultural molt arrelat a l'illa, que estableix la cura de les persones grans a casa i sota la figura d'algun familiar. Malgrat això, les actuals previsions indiquen un debilitament d'aquesta xarxa de cures, circumstància que ve provocada per diversos factors: el canvi en el rol social de la dona, l'envelliment i augment de la fragilitat dels cuidadors, així com l'estrès del cuidador / la cuidadora, habitualment generat per una situació de cures llarga i intensa —i sovint difícil— en absència d'un suport adequat.

Resumen

Hasta ahora la atención y los servicios socio-sanitarios específicos para la tercera edad y los enfermos crónicos han sido casi inexistentes en Formentera; el tipo de asistencia dirigida ha sido mayoritariamente de ayuda o apoyo mediante el cuidador informal. Es un hecho que las particulares condiciones que presenta la isla plantean unas necesidades especiales, así hace falta un esfuerzo para conseguir una equiparación en las prestaciones

y servicios existentes en el resto de islas y donde la construcción de un centro de día en Formentera supone un paso importante para superar la carencia de recursos o estructuras sociosanitarias. Este Centro de día es un proyecto necesario y esperado en la isla, que prevé paliar el déficit sociosanitario existente hasta ahora.

Según los datos demográficos, Formentera, en un futuro, será una población envejecida; este centro garantizará a la población una mejor calidad de atención y de vida, dando respuesta y cobertura a las necesidades de las personas dependientes con servicios que, por otro lado, son de primera necesidad.

La puesta en marcha de este proyecto supone un reto tanto a nivel institucional como profesional. Las características de Formentera (tamaño, población, aislamiento, etc.), hacen que el proyecto de centro de día esté planteado para dar asistencia a los tres colectivos más vulnerables y desprotegidos: personas mayores dependientes, personas con algún tipo de discapacidad y personas con enfermedad mental, de este modo nos encontramos ante tres centros de día dentro de una misma instalación. Así, el Programa Básico del Centro se inscribe dentro de una estrategia institucional dirigida a ofrecer un marco terapéutico que facilite confianza y seguridad al usuario y que, a través del apoyo y la enseñanza, permita trabajar sobre las capacidades conservadas mejorando la autonomía y ralentizando el proceso de dependencia. También se tiene que destacar la novedad del recurso para los habitantes de la isla y un factor cultural muy arraigado en la población de Formentera que establece el cuidado de los mayores en casa y bajo la figura de algún familiar. Sin embargo, las actuales previsiones indican un debilitamiento de esta red de apoyo, circunstancia que viene provocada por varios factores: el cambio en el rol social de la mujer, el envejecimiento y aumento de la fragilidad de los cuidadores, así como el estrés del cuidador/a habitualmente generado por una situación de curas larga e intensa —y a menudo difícil— en ausencia de un apoyo adecuado.

---

1. Introducció

Fins ara a Formentera l'atenció i els serveis soci-sanitaris específics per a la tercera edat i els malalts crònics han estat gairebé inexistents. El tipus d'assistència adreçada majoritàriament a les persones dependents ha estat d'ajuda, vigilància o suport mitjançant el curador informal, a més aquests pacients presenten, habitualment, com a característica un problema social afegit al de la seva patologia.

Les particulars condicions que l'illa presenta plantegen unes necessitats logístiques i organitzacionals especials, sent necessari un esforç per aconseguir una equiparació en les prestacions i serveis existents a la resta d'illes. Les dificultats de comunicació amb l'illa d'Eivissa fa que sigui complicat l'accés als recursos assistencials que aquesta ofereix, en tant que accedir-hi suposa el desplaçament amb vaixell. Cal recordar que aquest tipus de

desplaçament varia en funció de la disponibilitat horària i de les condicions climàtiques. D'altra banda, si bé Eivissa compta amb grups i associacions que ofereixen suports als col·lectius esmentats, el suport que aquests reben a Formentera no cobreix les necessitats que aquests presenten.

Així doncs, aquest tipus de servei assistencial ha estat deficitari a l'illa i és per aquest motiu que la construcció d'un centre de dia a Formentera suposa un pas important per tal de superar la mancança de recursos o estructures soci-sanitàries.

D'aquesta situació, en podem extreure que el Centre de dia és un projecte necessari i esperat a l'illa, que preveu pal·liar el dèficit soci-sanitari existent fins ara. El funcionament d'aquest centre representarà un assoliment històric pel que fa a l'atenció especialitzada a la dependència a Formentera. Assistim a un creixent envelliment de les poblacions dels països desenvolupats, fenomen demogràfic al qual no és aliena l'illa de Formentera. Segons les dades demogràfiques, Formentera en un futur serà una població envellida, i a través d'aquest centre per a la dependència, es podrà assegurar a la gent una millora del seu benestar, afavorir el manteniment al seu entorn habitual de vida, i evitar-ne la marginació. Aquest centre garantirà als formenterers i formentereres una millor qualitat d'atenció i de vida, suposant així un important avanç per a la nostra població. El centre donarà respostes específiques a les necessitats de les persones dependents i donaran cobertura a nous serveis, serveis que d'altra banda són de primera necessitat.

La posada en marxa d'aquest projecte suposa un repte tant a nivell institucional com professional per ser una experiència pionera al territori nacional. Les característiques de Formentera (grandària, població, aïllament, etc.), fan que el projecte de centre de dia estigui plantejat per donar assistència als tres col·lectius més vulnerables i desprotegits: persones majors dependents, persones amb algun tipus de discapacitat i persones amb malaltia mental. D'aquesta manera ens trobam davant de tres centres de dia dins d'una mateixa instal·lació amb els avantatges i desavantatges que això comporta. També hem de destacar la novetat del recurs per als habitants de la illa i un factor cultural molt arrelat en la població de Formentera que estableix la cura dels majors a casa i sota la figura d'algun familiar. La realitat assenyala que la provisió de cures a la persona major dependent prové fonamentalment de la xarxa informal, on la família —especialment les cuidadores de gènere femení— exerceix un paper primordial. No obstant això, les actuals previsions indiquen un debilitament d'aquesta xarxa de cures, circumstància que ve provocada per diversos factors: el canvi en el rol social de la dona, l'envelliment i augment de la fragilitat dels cuidadors, així com l'estrès del cuidador/a habitualment generat per una situació de cures llarga i intensa —i sovint difícil— en absència d'un suport adequat.

El treball i organització del centre es basa en el que recull la Llei de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a les persones en situació de dependència (Ley 39/2006,

de 14 de diciembre) i la Llei de serveis socials de les Illes Balears (Llei 4/2009 d'11 de juny), l'objectiu d'aquesta és regular i ordenar el sistema de serveis socials de les Illes Balears amb la finalitat de promoure i garantir el seu accés de forma universal, i contribuir al benestar i a la cohesió social. També és objectiu d'aquesta llei configurar un sistema de serveis socials que doni resposta a les necessitats de les persones, potenciant la seva autonomia i la seva qualitat de vida.

Així, el Programa Bàsic del Centre de Dia s'inscriu dins d'una estratègia institucional dirigida a oferir un marc terapèutic que faciliti confiança i seguretat al usuari i que, a través del suport, recolzament i ensenyament, permeti treballar sobre les capacitats conservades millorant la autonomia i ralentitzant el procés de dependència.

1.1 Dades demogràfiques generals i estadístiques Llei de Dependència

Formentera és una de les Illes Pitiüses i consta d'un únic municipi. Amb una superfície total de 83,20 km², és l'illa habitada de menor extensió de les Illes Balears, suposant així un 1,64 % de la superfície total de les Balears. Segons dades de l'Institut Nacional de Estadística (INE) de l'any 2009 la població de Formentera és de 9.962 persones (**taula 1**).

L'organització tradicional del territori és en parròquies i véndes. Les parròquies són Sant Francesc Xavier, Sant Ferran de ses Roques i el Pilar de la Mola, els tres nuclis principals de l'illa. En els darrers anys s'han desenvolupat altres nuclis eminentment turístics: es Pujols, es Caló o la Savina. Les véndes és una organització típica d'Eivissa i Formentera motivada per la població tradicionalment disseminada. L'illa està dividida en catorze véndes.

Formentera, ha tengut una població intermitent, amb llargs períodes d'abandonament. La transformació més intensa de l'illa s'ha donat durant el segle XX, i principalment a partir dels anys seixanta, amb un augment demogràfic accentuat per la immigració i pel creixement econòmic, motivat pel turisme.

La població de Formentera tendeix a l'envelliment, sobretot per la seva baixa natalitat. Hi ha un 73,82 % de la població en edat de treballar (entre 16 i 64 anys), i la resta es distribueixen gairebé per igual entre menors de 16 anys (13,50 %) i majors de 64 (12,68 %). La població jove (entre 16 i 34 anys) concentra gairebé la meitat del total (44,85 %). *(Font de les dades, "Institut Nacional de Estadística": Revisió padró 1/01/2010)

Per tal de perfilar aquesta informació, existeix l'índex d'envelliment, que relaciona la població major de 65 anys amb la menor de 15. En el cas de Formentera, aquest índex supera l'1 (1,0078), fet que significa que hi ha més població de 65 i més anys (1.160 persones) que no pas menor de 15 (1.151).

Cal assenyalar que l'augment de població segueix uns ritmes alts i sostinguts en el creixement, però a Eivissa i sobretot a Formentera pren unes dimensions especialment altes i fins i tot podem dir que preocupants. Els augments de població major de 65 anys té uns percentatges molt alts, aquest fet es pot llegir en clau de demandes d'atenció i de prevenció i promoció de la dependència.

Les darreres dades de població de Formentera (Font de les dades, revisió padró municipal de Formentera de juliol 2011) reflecteixen que el col·lectiu de població major de 80 anys està xifrat en 335 persones, dels quals 183 són dones i 153 homes.

Gràfic 1 | *Persones de més de 80 anys*

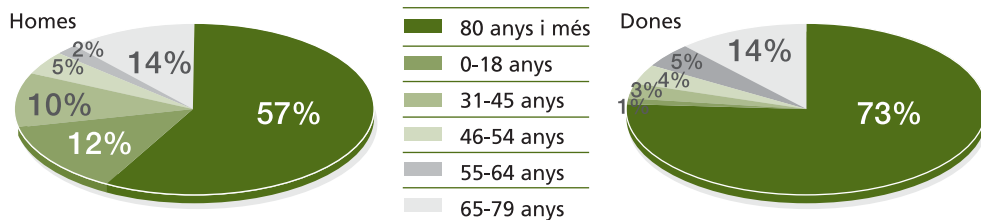

A data d'avui trobam que, segons les dades de Direcció General de Dependència (veure taula de l'annex 2), dels expedients actius a Formentera, 91 expedients (78% dels expedients actius) corresponen a persones dependents, majors de 65 anys i 25 expedients (22% dels expedients actius) corresponen a menors de 65 anys.

Gràfic 2 | *Dependent majors i menors de 65 anys*

Analitzats aquests expedients trobam que el 57% de les sol·licituds és donen entre els homes majors de 80 anys, pel que fa a les dones el grup de majors de 80 anys, suposa un 73% de les sol·licituds; seguidament amb un 14% trobam la franja d'edat entre els 65-79 anys, aquesta proporció es igual per als 2 sexes. Per sota dels 65 anys el nombre de sol·licituds davalla considerablement en els dos casos.

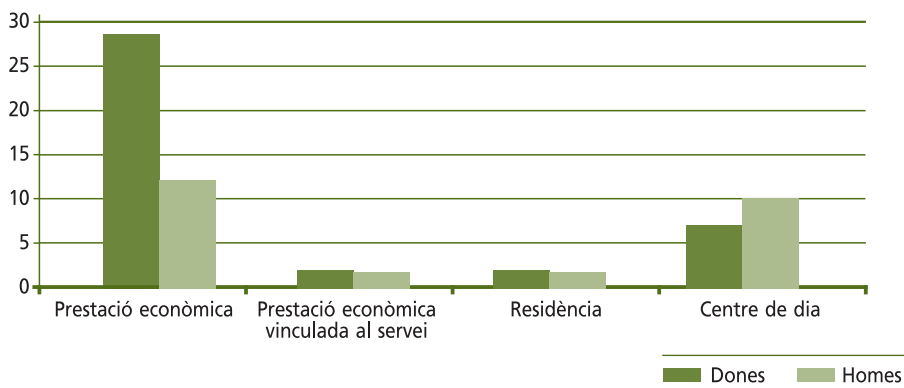
Gràfic 3 | *Sol·licituds de dependència per edats*

Aquestes sol·licituds presenten perfils ben diferenciats i actualment es poden recollir en les prestacions i serveis que detallam a continuació:

Taula 1 | *Dades generals. Prestacions i serveis, any 2011. (Formentera)*

ANY 2011	DONES	HOMES	TOTAL
*Prestació econòmica per a cures en l'entorn familiar	27	11	*38
Residència	1	1	2
**Prestació econòmica vinculada al servei	1	0	1
Servei de Centre de dia	6	9	15

Com es pot observar, el servei més sol·licitat a Formentera és la prestació econòmica per a cures a l'entorn familiar, la posada en marxa del Centre de dia ha fet que les sol·licituds d'aquest servei presentin, tal i com era d'esperar, un increment considerable. Seguim observant que les prestacions vinculades a servei i residència són els serveis menys demandats donada la ubicació geogràfica dels serveis, ja que aquests es concentren a les altres illes.

Gràfic 4 | *Sol·licituds de prestació i serveis per sexe (o diferència entre sexes)*

*Prestació econòmica per a cures en l'entorn familiar: el beneficiari podrà ser atès al seu entorn familiar i el seu cuidador (que ha de ser un familiar) rebrà una compensació econòmica. El cuidador si no està donat d'alta a la seguretat social, s'haurà de donar d'alta. En aquesta prestació l'objectiu és mantenir a la persona depenent en el seu domicili sempre que es donin les condicions adequades de convivència i habitabilitat del seu habitatge. Està subjecta al grau de dependència i capacitat econòmica del beneficiari. (Dades actualitzades mes de juny de 2011. no acumulatives)

**Prestació econòmica vinculada al servei: Per exemple, ajuts pel pagament de residència privada. És personal i periòdica. Està subjecte al grau de dependència i capacitat econòmica del beneficiari. El servei prestat per una entitat haurà d'estar acreditat per a l'atenció a la dependència.

2. Descripció del centre i servei

El Centre de dia disposa d'una sèrie de serveis d'acolliment diürn que presten atenció a persones amb diferents graus de discapacitat i dependència. El centre de Formentera és d'una sola planta i disposa d'un total de 64 places, dividides en diferents unitats (espais funcionalment independents), per als grups següents:

- Una unitat per a persones grans en situació de dependència, afectades d'algun problema de salut físic, de deteriorament cognitiu, demència o Alzheimer (30 places).
- Una unitat per a les persones amb discapacitat físiques o psíquiques (15 places).
- Una altra unitat per a persones amb malalties mentals (15 places).
- Una unitat de respir familiar (4 places).

Les estimacions d'ocupació del servei que es preveu pels anys 2011 i 2012 per aquests perfils d'usuaris, es troba entre els valors percentuals del 30 al 50%. Aquest valor traduït a nombre d'usuaris del servei ens fa estimar una ocupació que varia entre els 15-20 i els 30 usuaris.

El Centre és 100% públic, i aquest any 2011 el 75% de les seves places són per persones amb dependència grau III, grau II i grau I. Així, tenen accés preferent persones dependents que necessiten organització, supervisió i assistència en el desenvolupament de les activitats de la vida diària, i que veuen completada la seva atenció en el seu entorn social i familiar. Juntament al col·lectiu de persones amb algun grau de dependència es contempla l'atenció, amb justificació prèvia de l'ingrés, de persones amb situació de dependència no reconeguda, que necessitin organització, supervisió i assistència a les AVD.

2.1. Condicions materials i arquitectòniques del Centre de dia

El Centre de dia de Formentera amb una superfície útil de 2.412,50 m. , està situat en els terrenys confrontants amb l'Hospital de Formentera i al costat del solar en el qual ha de construir-se la Residència de Majors de la illa, formant un conglomerat soci-sanitari i assistencial de primer ordre. S'ubica en una sola planta, amb fàcil accés a l'exterior i amb molts d'espais a l'aire lliure. L'edifici encara que interrelacionat i amb serveis comuns, compta amb entrades independents segons les àrees i usos, i amb un espai central polivalent, per a la realització de diferents activitats individuals o grupals.

Cada àrea disposa d'espais dotats de plafons mòbils per a les diverses activitats a realitzar amb cada col·lectiu, fins i tot, això ens permet treballar amb els col·lectius per separat dins un mateix espai físic. Aquestes també disposen d'espais habilitats pel descans dels usuaris segons normativa vigent i tant el mobiliari fix com el mobiliari mòbil del centre s'ajusten, segons normativa d'aplicació, a les condicions anatòmiques i funcionals de les persones usuàries. Les diferents àrees del Centre compten amb els espais necessaris per una adequada atenció als usuaris (sales polivalents, descans, menjador, patis exteriors, bany i banys geriàtrics, cures...)

Com a serveis generals, el Centre compta amb una àrea d'administració-gerència, recepció general, gimnàs central per fisioteràpia, perruqueria, servei de cuina-menjador i diferents àrees de despatxos pels professionals d'atenció directa a les persones usuàries.

2.2. Objectius i serveis del Centre

El centre té la finalitat de garantir l'adequada atenció de les persones usuàries, respondre a les necessitats lligades a les persones dependents i a la necessitat de millorar la qualitat de vida d'aquestes (veure la memòria expositiva de Centre de l'annex 1). Per tant, el centre ofereix serveis d'acolliment i suport, amb finalitat terapèutica i re-habilitadora, durant nou hores al dia (de 8.00 a 17.00 h, de dilluns a divendres), com també d'assistència per a les activitats de la vida diària a persones amb dependència. En resum el centre té els objectius següents:

- Facilitar un entorn compensatori a la llar, adequat a les necessitats d'assistència
- Afavorir la recuperació i el manteniment del màxim grau d'autonomia
- Proporcionar suport a les famílies, oferint-los informació, formació i assessorament

Per a la prestació general del servei de Centre de dia s'ofereixen els següents serveis:

- Acolliment i convivència
- Manutenció segons els perfils i necessitats justificades dels usuaris
- Atenció personal en les activitats de la vida diària

- Higiene personal i/o teràpia funcional
- Readaptació funcional i social
- Estimulació Cognitiva
- Manteniment i recuperació dels hàbits d'autonomia
- Dinamització sociocultural
- Activitats de lectura adaptades
- Suport personal, social i familiar
- Fisioteràpia
- Seguiment del tractament farmacològic
- Atenció familiar per al diagnòstic, informació i formació

2.3. Serveis Complementaris

Servei de transport adaptat, amb valoració prèvia de les necessitats del usuari. El Centre preveu la prestació, amb concertació prèvia, amb professionals externs, els serveis de:

-Perruqueria

-Podologia

2.4. Tipologia de les persones usuàries

Les persones en situació de dependència constitueixen un grup de població heterogeni, que comprèn diferents problemàtiques. Sota aquesta denominació genèrica s'engloba col·lectius amb diferents etiologies i necessitats d'atenció, com, per exemple, les persones majors amb deterioració i malalties cròniques; les persones amb malaltia d'Alzheimer i altres demències; amb malaltia mental greu; amb malaltia de Parkinson; amb malalties rares o les persones amb discapacitats.

L'assignació del recurs del centre es duu a terme a través del Programa individual d'atenció (PIA), que realitzen els serveis socials competents i que determina les modalitats d'intervenció més adients a les necessitats de les persones en situació de dependència pel que fa als serveis i les prestacions econòmiques previstes a la resolució pel seu grau i nivell.

El Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència (SAAD) contempla cinc classes de serveis per a les persones en situació de dependència (prevenció i promoció de l'autonomia personal, teleassistència, ajuda a domicili, centres de dia i de nit i atenció residencial) i tres prestacions (prestació econòmica vinculada al servei, prestació econòmica per a cures en l'entorn familiar i prestació econòmica d'assistència personal). A més, s'estableixen ajudes econòmiques per a productes de suport i accessibilitat que faciliten l'autonomia personal.

Tenint en compte tot això podran ser persones usuàries del Centre de dia de Formentera:

- Les persones amb situació de dependència que convisquin amb els seus familiars i estiguin afectades d'algun problema de salut físic, de deteriorament cognitiu o de demència.
- Persones amb la malaltia d' Alzheimer.
- Persones amb discapacitats físiques o psíquiques.
- Persones amb malalties mentals. Altres persones o col·lectius sense la situació de dependència reconeguda, però que per problemes de salut físics, de deteriorament cognitiu o de demència o que per altres circumstàncies personals i/o socials necessitin suport i/o supervisió en les activitats de la vida diària (AVD).

L'estada de les persones usuàries al centre permet marcar uns objectius a acomplir en cada col·lectiu i així satisfer les necessitats que presenten cadascun d'aquests:

Àrea per a persones amb Alzheimer

Servei destinat a persones amb malaltia d'Alzheimer i altres demències que requereixen mesures de suport, rehabilitació-tractament i seguiment especialitzat en règim diürn.

Els principals objectius són l'atenció continuada, l'avaluació, la teràpia cognitiva, l'estimulació física i funcional, potenciar el manteniment o la recuperació d'hàbits d'autonomia personal i el suport a les famílies (recolzament, formació, informació), buscant millorar la qualitat de vida.

Àrea per a persones amb discapacitat

És un servei d'acolliment diürn per a persones amb discapacitat que per causa del seu grau d'afectació, tenen una manca d'independència personal i necessiten controls sanitaris periòdics i atenció assistencial (atenció i suport per a les activitats de la vida diària).

El principal objectiu és desenvolupar aquelles activitats que afavoreixin que el col·lectiu pugui assolir el màxim grau d'autonomia personal i d'integració social segons les seves capacitats. Els objectius que es proposen són:

- Atenció individual de les persones amb discapacitats
- Aconseguir el màxim grau d'autonomia personal i social
- Integració social

- Afavorir el manteniment en el domicili
- Donar suport a la família
- Rehabilitació funcional

Àrea de Malaltia Mental

L'àrea per a persones amb malaltia mental és un espai relacional i terapèutic, de tipus comunitari, que permet que la persona usuària continuï integrada en el seu medi soci-familiar. Està dirigit a la rehabilitació psicosocial d'aquelles persones amb trastorn mental, amb un cert grau d'autonomia i estabilitat, i que no presenten situacions de desequilibri agut. El seu objectiu és la rehabilitació de les capacitats personals i habilitats socials dels pacients que es troben en situació de desestructuració i el suport psicosocial i psicoeducatiu a les famílies.

Els usuaris han de ser atesos mitjançant programes que permetin respondre a les necessitats sanitàries, soci-sanitàries i socials pròpies d'aquests trastorns, estats psicosocials que tendeixen a la discapacitat i a la irreversibilitat.

2.5. Personal

La plantilla de personal s'ajusta al que disposa la normativa vigent de personal de la Comunitat Autònoma dels Illes Balears quant a ràtios de personal per a centres d'aquestes característiques, així com a principis de necessitats per garantir la correcta assistència de l'usuari i dins de la capacitat econòmica del Consell de Formentera respectant el principi d'austeritat pressupostària i aprofitament de recursos. D'aquesta manera la plantilla de personal queda composta de la següent forma:

- Director/a-psicòleg/a
- Treballador/a social
- Fisioterapeuta
- Tècnic/a en discapacitats
- Infermer/a
- Monitor/a
- Auxiliars geriàtrics-Treballador/a familiar
- Recepció-administració
- Cuiner/a
- Manteniment i Conducció
- Netejadors/es

El treball de l'equip tècnic del centre es realitza d'una manera interdisciplinària, tenint com a objectiu principal el desenvolupament i seguiment del programa terapèutic

individualitzat per a cada persona usuària. Aquest programa contempla el malalt d'una manera global i reflecteix l'estat de la seva situació en el moment d'incorporació al centre. Per a la realització d'aquest programa l'equip multidisciplinari utilitza la següent metodologia:

- Avaluació d'àmbits cognitius a través de tests neuropsicològics específics de cada àrea.
- Observació conductual per comprovar el seu nivell funcional real i les seves possibles conductes alterades.
- Establir un mapa individual de capacitats preservades, el nivell de manteniment de les mateixes i les capacitats alterades o perdudes.
- Establiment d'objectius generals de la intervenció, tenint en compte les capacitats preservades (sobre les quals es va a treballar) i les formes bàsiques d'interacció i comunicació amb el malalt.
- Establir uns objectius específics per àrees a treballar.
- Programar les activitats corresponents a cada objectiu.
- Desenvolupar i implementar tots i cadascun dels punts programats.
- Seguiment a través de reunions interdisciplinàries quinzenals i de re-avaluacions generals trimestrals.

El programa terapèutic individualitzat és, doncs, l'instrument que marca la intervenció amb cadascun dels usuaris que s'integren en el Centre de Dia, adaptant les activitats a les peculiars característiques de cadascun d'ells (capacitats residuals, fase evolutiva de la malaltia, tipus de discapacitat etc.).

3. Posada en marxa del servei del Centre de dia

Com ja s'ha esmentat anteriorment, l'engegada d'un centre d'aquestes característiques a Formentera, ha suposat un gran repte institucional i professional. Després de molts anys i diversos governs, la consecució d'aquest projecte esperat i criticat a parts iguals, suposa un pas més en l'adreça correcta cap al complet desenvolupament de la llei de dependència a la nostra illa, però encara falta molt per fer.

Tot i que des del punt de vista del servei, el centre de dia és un concepte homogeni, des del punt de vista de l'organització i dels mitjans utilitzats poden donar-se situacions molt variades que originen diferències significatives entre els diferents centres.

El Centre de dia de Formentera es va inaugurar el **14 de març de 2011** i va obrir les seves portes definitivament el 26 d'abril amb un nombre total de 9 usuaris. El nombre d'usuaris s'ha incrementat progressivament arribant als 15 que tenim en l'actualitat. En els seus escassos tres mesos de vida es pot fer una valoració positiva de la resposta general de la

població de l'illa, però també som conscients de les dificultats a les quals ens enfrontam per aconseguir els objectius plantejats. Els 15 usuaris actuals es divideixen en dos grups:

- 10 usuaris en el grup de majors dependents
- 5 usuaris en el grup de persones amb discapacitat

El grup de persones amb malaltia mental no ha pogut formar-se per falta d'usuaris a dia d'avui

Aquesta situació ens va fer replantejar-nos la distribució dels espais i es va prendre la decisió d'utilitzar una única àrea per als dos grups. En aquest cas vam optar per l'àrea d'Alzheimer per ser la de major capacitat. Els panells mòbils de la sala polivalent ens permeten distribuir l'espai segons les necessitats dels grups, podent d'aquesta manera treballar amb cadascun de forma independent i al mateix temps rendibilitzem al màxim els recursos dels quals disposem. Les altres dues àrees romanen tancades de moment fins a aconseguir un nombre suficient d'usuaris que assegurin la viabilitat de la seva obertura.

3.1. Anàlisi del recurs

L'anàlisi de la situació i l'experiència acumulada durant l'últim any mitjançant entrevistes a possibles usuaris, ens fa pensar que encara que el nombre d'usuaris actuals del centre està dins de les previsions inicials, el baix nombre d'ingressos pot ser a causa de diversos factors:

- **Factor econòmic:** malgrat la indubtable importància dels centres de dia i de l'esforç compartit entre les administracions públiques i els operadors privats, la veritat és que l'accés a aquest recurs no és qüestió fàcil en ocasions, trobant-se els qui necessiten aquest recurs, com una de les dificultats més importants, el cost al que han de fer front per a poder ser inclosos com a usuaris del mateix.
- **Factor cultural:** la societat formenterera encara té molt arrelada la tradició de proporcionar cures als seus majors en el propi entorn familiar i existeix la creença que les persones majors no poden estar millor ateses en un centre que en la seua casa.
- **Factor desconeixement:** a pesar que en l'actualitat està plenament demostrat que els centres de dia són un recurs adequat, doncs a més de proporcionar una atenció adequada per a cada fase de la malaltia, es facilita la permanència al propi domicili i permet a la família compatibilitzar el treball i altres activitats amb la millor atenció possible, la recent creació del recurs encara crea desconfiança en gran part de la població de Formentera. És necessari seguir amb la labor de promocionar i potenciar el centre de dia com a recurs adequat per a persones dependents. El fet que el centre de dia compti amb places per a tres col·lectius tan diferenciats ha suposat un augment en la confusió d'un sector de la

població que no acaba d'entendre la capacitat del centre per atendre a cada col·lectiu per separat i segons les seves característiques i necessitats assistencials.

- **Tramitació de dependència i canvi de prestació:** la tramitació de la dependència és un altre factor que endarrereix l'ingrés d'usuaris en el centre de dia, en molts casos per desconeixement dels passos a seguir i en altres casos en els quals la prestació econòmica per a cures en l'entorn familiar ja ha estat concedida, per por de canviar de escenari substituint la prestació per un copagament per ser assistit en el centre de dia ignorant si els resultats seran els desitjats.
- **Factor horari:** el model econòmic de Formentera és bàsicament estacional i dependent del turisme. Això suposa que durant els mesos estivals les jornades laborals s'allarguin i dificultin la conciliació entre la vida familiar i la laboral. Això suposa que per a molts familiars i cuidadors de persones dependents l'horari del centre sigui massa reduït i necessitin d'algun altre tipus de servei extern. En aquests cas la demanda és d'una major flexibilitat horària i ampliació estival del servei al cap de setmana.
- **Transport:** La població de Formentera viu en gran part disseminada en habitatges unifamiliars de zones rurals amb camins en ocasions de difícil accés. Aquesta situació comporta una dificultat de desplaçament afegida per a les persones amb mobilitat reduïda que suposa una demanda altíssima de transport adaptat per al centre de dia. En l'actualitat el centre disposa d'una furgoneta adaptada que proporciona aquest servei diari a 8 usuaris, això suposa una taxa de servei de transport per al 50% dels usuaris del centre. Ja s'han començat els tràmits per a l'adquisició d'una nova furgoneta en previsió de futures demandes, ja que més que un servei complementari, el transport adaptat és una necessitat bàsica per als nostres usuaris.

Malgrat tots aquests factors adversos, l'experiència fins al moment és positiva i tant usuaris com familiars s'estan adaptant a la dinàmica del centre satisfactòriament. Els primers resultats comencen a fer-se visibles quedant reflectits en un augment del 66% del nombre d'usuaris en els escassos tres mesos de funcionament i en la quantitat de persones interessades que s'aproximen al centre per demanar informació sobre el servei.

Per col·lectius, les xifres indiquen clarament que el grup de persones amb malaltia mental és el de més difícil accés i el més reticent a utilitzar el recurs de centre de dia com a opció vàlida per millorar la seva qualitat de vida. La inexistència de recursos i suports adequats per a aquest col·lectiu a Formentera ha tingut com a resultat una actitud conformista que els porta a demanar únicament recursos quan es troben en situació de crisi aguda. És per això necessari iniciar una campanya de sensibilització i foment dels beneficis que un centre d'aquestes característiques suposa per a la normalització i la integració social d'aquest col·lectiu.

El col·lectiu de persones amb discapacitat encara sent també difícil en el que a nombre d'ingressos al centre es refereix, està tenint una millor resposta que l'anteriorment esmentat. Això pot ser a causa en part del major treball realitzat amb aquest col·lectiu des dels Serveis Socials mitjançant tallers específics per a persones amb algun tipus de discapacitat. Aquests tallers tenien com a objectius principals:

- Millorar la qualitat de vida de les famílies que esta a l'atenció de persones amb algun tipus de discapacitat.

- Dinamitzar el col·lectiu de persones amb discapacitat a través d'activitats lúdiques.

- Informar, orientar i assessorar sobre recursos i ajudes tècniques existents a les famílies.

Aquests tallers han estat la base per a la incorporació d'usuaris amb discapacitat en el Centre de Dia, ja que per a aquest col·lectiu en concret, el recurs suposa un salt qualitatiu i quantitatiu en la provisió d'assistència.

4. Conclusions

Després de descriure l'engedada, les característiques i la situació actual del Centre de dia de Formentera es poden destacar les següents conclusions:

1. Estam davant la primera infraestructura que pretén pal·liar el dèficit històric que en relació a l'atenció soci-sanitària ha existit a l'illa. Aquest fet implica tant un repte institucional com a professional. Després de molts anys la consecució d'aquest projecte suposa un pas més cap al complet desenvolupament de la llei de dependència a la nostra illa, però encara falta molt per fer.
2. Si bé l'apertura del Centre és una realitat, l'estructura i dimensions del mateix implica buscar línies de treball i col·laboració que ens permetin incrementar la carta de serveis actuals, per tal millorar l'assistència i cobrir les necessitats dels col·lectius atesos. Alhora s'ha de treballar per que el Centre sigui un espai on els esmentats col·lectius puguin rebre el suport adient, principalment en el cas de persones amb malaltia mental.
3. De forma periòdica apareix i desapareix l'interès pels centres de dia en l'atenció dels trastorns mentals. Aquests recursos han tingut defensors i detractors tant de tipus assistencial com des de la gestió dels serveis. En l'actualitat ressorgeix l'interès com un servei que possibilita desenvolupar programes terapèutics de certa intensitat, amb un cost més raonable que les unitats d'hospitalització d'aguts. Donada la complexitat de la situació del col·lectiu de persones amb malaltia mental a Formentera, la solució

tampoc és senzilla. Perquè un recurs intermedi com el centre de dia funcioni de forma satisfactòria, ha d'existir una coordinació a la xarxa assistencial, per tant els ingressos i les altes han d'estar suficientment protocol·litzats. De tal sort que la continuïtat assistencial estigui assegurada. Protocol·litzar de forma adequada i convenient els criteris d'inclusió i d'exclusió és una tasca prioritària, sobretot per evitar fracassos, desencantaments, paralitzacions i marxes enrere.

4. El creixement del col·lectiu de majors que, en el seu procés d'envelliment, es poden trobar en situació de dependència és una realitat a l'illa. Aquest, és un fenomen de caràcter cultural i social, però sobretot nou, per la magnitud que implica l'esmentat creixement. Es per aquest motiu que hem de tenir clar que es un fet que atany a tothom i si es així és responsabilitat de tots, aquesta responsabilitat és compartida i com a tal els ciutadans han de defensar els seus drets, l'administració ha de garantir-los, els professionals hem de conèixer per tal de fer intervencions adients al fenomen i la societat ha de implicar-se per aconseguir millorar la qualitat de vida dels nostres majors.
5. Malgrat que l'obertura del Centre és recent, l'acolliment per part dels usuaris i familiars ha estat positiu, amb un augment del 66% sobre els usuaris inicials. D'altra banda i pel que fa a la població general l'obertura del recurs es viu des del desconeixement i amb la idea que és un recurs només adient per perfils amb un grau elevat de dependència i/o deteriorament amb encasa o nul·la possibilitat de recuperació o milloria.
6. Ni els usuaris ni els cuidadors conceben el Centre de dia com un substitut de la residència i la majoria no són partidaris d'ingressar en un centre residencial. La disposició a l'ingrés és major entre els cuidadors, especialment en el cas d'aquells que el seu familiar viu solament.
7. Els professionals del centre treballen actualment per tal de donar a conèixer el Centre i els seus serveis a la resta de població de l'illa. Un dels aspectes d'aquesta tasca és aconseguir la implicació i col·laboració del teixit associatiu per tal de millorar i ampliar l'assistència als usuaris i familiars. En aquest sentit les nostres futures línies d'actuació s'enfocaran cap a:
  - oferir un servei de major flexibilitat i millor adaptat a les necessitats individuals dels usuaris.
  - aprofundir en el dret a l'elecció i a la participació dels usuaris.
  - oferir una atenció sociocultural i educativa de major importància.
  - promoure una major integració del centre i dels seus usuaris en la comunitat.

Referències bibliogràfiques

American Psychiatric Association. (2009). DSM-IV-TR: Manual de diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales . Barcelona: First, Michael B.

BOIB Num. 99 03-07-2010. Decret 86/2010, (2010, 25 de juny), pel qual s'estableixen els principis generals i les directrius de coordinació per a l'autorització i l'acreditació dels serveis socials d'atenció a persones grans i persones amb discapacitats, i es regulen els requisits d'autorització i acreditació dels serveis residencials... Extret el 20 de novembre de 2010 des de <http://boib.caib.es/pdf/2010099/mp28.pdf>

BOIB N u m . 1 3 0 de 3 0 - 1 0 - 2 0 0 1. Decret 123/2001, (2001, 19 d'octubre), de definició i regulació de les condicions mínimes d'obertura i funcionament dels centres i serveis per a persones majors... Extret el 15 de novembre de 2010 des de <http://boib.caib.es/pdf/2001130/mp16339.pdf>

Fernández, R. Et al. (1990): Evaluación e intervención psicológica en la vejez. Madrid: Martínez Roca.

Fernández, R. Et al. (1997): SERA: Sistema de evaluación de residencias de ancianos. Madrid: IMSERSO

Govern de les Illes Balears. Portal d'Atenció a Persones en Situació Especial, dades dependència a l'illa de Formentera. Extret el 20 de juny de 2011 des de <http://www.caib.es/sacmicrofront/contenido.do?mkey=10012209485614741511&lang=CA&cont=10190>.

Instituto Nacional de Estadística, dades de població general Illa de Formentera. Extret el 15 de juny de 2011 des de <http://www.ine.es/>

Legislació d'affers socials (2007). Col.lecció legislativa. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Autonòmics. Berrocal Vela, M^a A.

Leturia, FJ. y Yanguas, JJ. (1992): Apoyo social en residencias de ancianos: enfoque teórico, diseño e implantación de un proyecto de intervención, Rev. Gerontología, 2: 95-101

Montorio, I.(1995): "La atención psicológica", en Rodríguez, P. (coord.), Residencias para personas mayores. Madrid: Manual de orientación, SG.

Autors

CARMEL REDONDO I FERRER

Formentera, 1973. Llicenciat en Psicologia per la Universitat de les Illes Balears (UIB). Actualment treballa al Consell de Formentera i és director psicòleg del Centre de Dia de Formentera. Especialització en Direcció i Gestió de Centres i Residències, Recursos Humans, Neuropsicologia i Demències.

Amb anterioritat ha treballat com a psicòleg d'iniciativa privada amb infants, joves amb discapacitat i adults, tasca que ha compartit amb la docència a la UIB, Seu d'Eivissa (com a professor associat de l'àrea de Psicologia Bàsica, anys 2005-2006). Ha format part del programa d'intervenció en emergències (112), Conselleria d'Interior, Govern de les Illes Balears, anys 2008, 2009 i 2010, i dels equips d'Atenció Primària de la Conselleria d'Educació del Govern balear, Eivissa, any 2009, i ha participat en treballs d'investigació i publicacions a l'àrea de psicologia bàsica i psicologia de la salut en l'àmbit nacional.

MARTA URIARTE ITUIÑO

Bilbao, 1970. Llicenciada en Filosofia i Ciències de l'Educació, secció de Pedagogia, per la Universitat de Deusto. Actualment és tècnica en discapacitats del Consell Insular de Formentera. Està especialitzada en temes relacionats amb la discapacitat i la malaltia mental i ha participat en múltiples treballs d'investigació a l'àrea, sobre els quals ha realitzat diverses publicacions tant nacionals com internacionals.

AROA LÓPEZ FERNÁNDEZ

Barcelona, 1979. Diplomada en Treball Social, diplomada en Turisme i diplomada en Ciències Empresarials. Formació acadèmica i estudis d'especialització de la Diputació de Barcelona en temes d'intervenció en famílies amb menors amb risc a través de SAD. Va obtenir el títol de monitora a través de l'escola Pere Tarrés, Barcelona, i és titulada i federada en salvament, socorrisme i primers auxilis.

Actualment és treballadora social de l'equip de serveis socials i del Centre de Dia del Consell Insular de Formentera. Especialitzada en la Llei de dependència, desenvolupa tasques relacionades amb tota la gestió-valoració de la Llei de dependència.

Ha desenvolupat tasques de treballadora social i tasques relacionades amb la Llei de dependència en dos EBASP, a l'equip de serveis socials de l'Ajuntament de Tiana, Barcelona, i de l'Ajuntament de Sant Andreu de Llavaneres (Barcelona). Ha col·laborat amb la Fundació IRES, Departament de Justícia, Jutjats de Mataró, Barcelona, com a

delegada judicial en Mesures Penals Alternatives i també a Atenció Primària a Càritas, Badalona (Barcelona), i ha exercit com a monitora de lleure a la Ludoteca Tucutuc de Vilassar de Mar, Barcelona.

